

Samverkan mellan skola och kulturskola

RESULTAT FRÅN ENKÄTUNDERSÖKNING HOS LANDETS
KULTURSKOLOR

Förord

De nationella kulturpolitiska målen talar särskilt om att skapa förutsättningar för att barn och unga i hela landet har tillgång till ett kulturutbud och kulturella aktiviteter som präglas av mångfald och kvalitet. I dag erbjuds en betydande lokal barnkulturverksamhet av såväl offentliga aktörer som av föreningar, studieförbund och andra delar av civilsamhället och privata näringslivet, ofta i samarbete med varandra. Det är en mångfald av former, kulturuttryck och lösningar, något som är viktigt för att ge barnen en bred tillgång till kultur.

Kulturskolan och skolan (som här innefattar för-, grund- och särskola, fritidshem och gymnasieskola) svarar tillsammans för de mest omfattande insatserna från samhällets sida för att skapa möjligheter för alla barn och unga att utöva och ta del av kultur. Det finns sedan länge en omfattande samverkan mellan skola och kulturskola. Skolan och kulturskolan har olika roller och att deras uppdrag skiljer sig åt när det gäller barns och ungas kulturutövande. Samtidigt finns det mål och syften som är gemensamma.

Utifrån Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) perspektiv är omfattningen och utformningen av samverkan en fråga som måste avgöras i varje enskild kommun. Men med mål, såväl lokalt som nationellt, om att ge barn och unga ökad tillgång till kultur ser SKL det som viktigt att beskriva hur samverkan fungerar idag – inte minst som ett led i att öka kunskapen om vilka insatser och samarbeten som bidrar till ökad tillgänglighet och kvalitet. *I vilken utsträckning bidrar samverkan mellan kulturskola och skola till att fler kan ta del av och utöva kultur? Vilka utvecklingsmöjligheter finns och hur ser förutsättningarna ut för samverkan?* Utgångspunkten i rapporten är att samverkan ska kunna berika båda verksamheterna och öka deras förutsättningar att uppfylla sina uppdrag, även om detta sker på olika sätt utifrån skiftande lokala förutsättningar och mål.

Rapporten ger en översiktlig bild av vilka typer av samverkan som förekommer och inom vilka skolformer, vad samverkan syftar till och vilka effekter samverkan upplevs ha och vilka faktorer som främjar respektive försvårar samverkan. Förbundet vill skapa underlag för fortsatta diskussioner om och hur samverkan kan utvecklas lokalt. Rapporten bygger på dels en enkät till samtliga kulturskolechefer dels intervjuer med 14 kulturskolechefer och tar därmed sin utgångspunkt i kulturskolans perspektiv på samverkan. Rapporten har skrivits av Bo Per Larsson, Intellectum på uppdrag av SKL och i samråd med Linda Ahlford, utredare, SKL. Författaren ansvarar för innehållet i rapporten.

Stockholm i april 2016

Gunilla Glasare

Avdelningschef

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	7
Om undersökningen	7
200 kulturskolechefer om samverkan	9
Organisatoriska förutsättningar för samverkan	9
Omfattande samverkan med olika skolformer	10
Samverkan om resurser/organisation/planering	11
Samverkan om lokaler och i undervisning	11
Syfte med samverkan.....	13
Effekter av samverkan.....	14
Faktorer för fungerande samverkan.....	15
Hinder för samverkan	16
Har skolans vilja till samverkan förändrats?.....	17
14 kulturskolechefer om samverkan med skolan	18
Stöd från politiken.....	18
Att tillhöra samma förvaltning.....	18
Den frivilliga undervisningen och skolan	19
Undervisning under skoltid	19
Synliggöra verksamheten.....	20
Tjänstgöring enligt skolans timplan	20
Resurs för att utveckla estetiska lärprocesser	20
Kulturgaranti – ett verktyg för att nå alla	21
Kompetensutveckling för skolans lärare	21
Ständig utveckling av utbud och arbetsformer.....	21
Utmaningar	22
Bilden är inte entydig.....	22
Vad krävs för att samverkan ska fungera?.....	23
Val och vägar framåt	24
Kulturskolans kärnuppdrag	24
Kulturskolans närvaro i skolan	24
Resurs för att utveckla undervisningen	25
Skolan har ansvaret	25
Samverkan förutsätter dialog	26
Den nationella nivån.....	26
Slutsatser	28
BILAGA 1: Enkätens frågor	29
BILAGA 2: Urval och bortfall	30

Sammanfattning

Samverkan mellan kulturskola och skola pågår i hela landet. För att öka kunskapen om utformning, innehåll och omfattningen av samverkan har SKL låtit genomföra en enkät till landets samtliga kulturskolechefer. Både nationellt och lokalt uttrycks mål om att ge alla barn möjlighet till ta del och utöva kultur. Idag når kulturskolorna runt om i landet många, men långtifrån alla, barn. Kulturskolor är naturligtvis inte den enda form som i vilken barn kan utöva kultur, men på många håll pågår en diskussion om hur kulturskolorna kan arbeta för att nå fler barn och bredda såväl utbud som deltagande. Den här rapportens syfte är att öka kunskapen om samverkan mellan skola och kulturskola. Bidrar den till mål om exempelvis ökad tillgänglighet och kvalitet? Hur kan den i så fall utvecklas och hur ser förutsättningarna ut för en ökad samverkan?

Rapporten ger en översiktlig bild av vilka typer av samverkan som förekommer och inom vilka skolformer, vilket syfte och vilka effekter samverkan upplevs ha och vilka faktorer som främjar respektive försvårar samverkan. För att få en fördjupad bild av samverkan mellan kulturskola och skola har dessutom telefonintervjuer genomförts med 14 kulturskolechefer i kommuner av olika befolknings- och ytstorlek, från olika kommungrupper och i olika delar av landet. Syftet med rapporten är att skapa underlag för fortsatta diskussioner om och hur samverkan kan utvecklas lokalt. Rapporten innehåller följande resultat:

- Samverkan förekommer i 95 procent av alla kommuner – främst med grundskolan men enligt hälften av svaren även med gymnasieskola, förskola och särskola samt enligt en fjärdedel med fritidshem respektive öppen fritidsverksamhet.
- Den vanligaste formen av samverkan är att skolan upplåter sina lokaler till kulturskolans verksamhet. 89 procent av kulturskolorna bedriver frivillig undervisning i skolans lokaler. Ca 80 procent anordnar konserter och andra framträdanden i skolan med kulturskolans elever och lika många besöker skolan för att visa sin verksamhet, till exempel genom öppet hus eller pröva- på- verksamhet.
- Det sker också en omfattande samverkan som rör skolans undervisning.
 - 79 procent av kulturskolorna medverkar vid kulturprojekt eller särskilda satsningar i skolan, ofta i samverkan med skolans lärare för att förmedla kunskaper och förmågor med hjälp av estetiska läroprocesser.
 - 50 procent av kulturskolorna är involverade i aktiviteter inom ramen för Skapande skola.
 - Vid 44 procent av kulturskolorna förekommer att kulturskolans lärare även svarar för skolundervisning enligt timplan som en del av sin tjänstgöring, främst i ämnet musik.
- 88 procent av kulturskolorna anger att det huvudsakliga syftet med samverkan är att ge *alla* barn möjlighet att utöva kultur. Andra syften är att öka intresset för kulturskolans verksamhet och att nå fler grupper samt att förbättra undervisningens kvalitet i estetiska ämnen. Dessutom framhålls att

samverkan syftar till ett mer effektivt resursutnyttjande och förbättrade möjligheter att rekrytera lärare.

- Flera positiva effekter av samverkan framkommer i resultatet. Tydligast syns följande:
 - 87 procent anser att samverkan har bidragit till att underlätta rekryteringen av elever till kulturskolan.
 - 83 procent till att fler barn deltar i kulturskolans aktiviteter samtidigt som kulturskolan fått ökad status.
 - 64 procent anser att samverkan även har bidragit till att förbättra undervisningens kvalitet i estetiska ämnen.
 - 56 procent anser att samverkan resulterat i ett bättre utnyttjande av lärares specialkompetens och 55 procent i ett effektivare resursutnyttjande.
 - 29 procent bedömer att samverkan underlättat rekryteringen av musklärare.
- En rad faktorer lyfts fram som viktiga för att samverkan ska fungera.
 - Nio av tio kulturskolechefer anser att det krävs stabilitet och kontinuitet i samverkan, ömsesidig respekt mellan lärargrupperna samt kunskap och förståelse för varandras verksamheter.
 - Lika många framhåller vikten av att såväl skolans som kulturskolans ledningar skapar goda förutsättningar för samverkan.
 - Det har också betydelse att det finns en gemensam målbild för syftet med samverkan.
- Samverkan kan försvåras av olika faktorer.
 - Vanligast är **organisatoriska hinder** i form av brist på tid för gemensam planering, lokaler och teknik och ekonomiska resurser.
 - Men samverkan kan även försvåras av **attityder** i form av låg prioritering av estetiska ämnen i skolan, bristande intresse från ledning/lärare och att skolan betraktat kultur som underhållning.
 - Dessutom framhålls att **olikheter** i synsätt t.ex. om deltagande i kulturskolans undervisning under lektionstid och skillnader i organisationskultur och pedagogiska arbetssätt kan försvåra samverkan.
- Skolans inställning till kulturskolan framstår som i huvudsak positiv även om knappt hälften av kulturskolecheferna anser att skolans vilja att samverka har ökat över tid. Intresset för samverkan beskrivs som störst från kulturskolan som oftast är den som tar initiativet till gemensamma aktiviteter.

Det finns skillnader i hur samverkan fungerar i olika typer av kommuner. Mest framträdande är skillnaderna mellan kulturskolor med olika nämnds- och förvaltningstillhörighet men också mellan olika kommungrupper som

t.ex. storstads- och förortskommuner, större kommuner och kommuner i glesbygd och glesbefolkade områden. Detta understryker betydelsen av att kommunerna har frihet att utforma verksamheten utifrån sina skiftande förutsättningar. När behoven och förutsättningarna ser olika ut krävs ofta olika lösningar och sätt att organisera och utforma verksamheterna.

Utifrån rapportens resultat dras följande slutsatser:

- Samverkan mellan skola och kulturskola har som främsta syfte att ge alla barn och unga möjligheter att uppleva och utöva kultur och att främja deras utveckling och lärande.
- Ansvarsfördelningen mellan skola och kulturskola är i grunden densamma överallt. Kulturskolan ansvarar för frivillig undervisning enligt kommunala beslut medan skolan har det yttersta ansvaret för undervisningen enligt nationella styrdokument. Däremot varierar de lokala förutsättningarna när det till exempel gäller en kommuns folkmängd, yta, näringslivsstruktur, lokalt kulturliv, elevantal och lärarnas kompetenser i såväl skola som kulturskola. Det finns därför inte *en* modell för samverkan som går att tillämpa överallt. Samverkan främjas av att såväl skola som kulturskola utvecklar sin kunskap och förståelse om den andra partens uppdrag, villkor och förutsättningar för att kunna ta ett gemensamt ansvar. Det gäller såväl politiker, ledning och lärare.
- Kulturskolans kompetens kan tas tillvara för att utveckla estetiska läroprocesser inom olika ämnen och stärka kompetensen hos skolans lärare även om ansvaret ligger hos skolan. Det är viktigt att skapa strukturer så att framgångsrika aktiviteter blir en återkommande del av skolans verksamhet. Det förutsätter ett gemensamt ansvarstagande från skola och kulturskola.
- Den nationella nivån bör ta ett större ansvar för att utveckla och anordna utbildningar som motsvarar kulturskolans behov av kompetens. För att möjligheten till samverkan med skolan ska öka bör delar av utbildningarna även ge kompetens för att arbeta med de estetiska aspekterna i skolans undervisning.
- Såväl lokalt som nationellt finns en vilja att ge alla barn möjlighet att ta del av och utöva kultur. Samverkan mellan kulturskola och skola har bidragit till detta även om mycket återstår att göra. Det behövs fördjupad kunskap och ett fortsatt utvecklingsarbete inom såväl skola som kulturskola när det gäller att identifiera olika hinder för barn och ungas deltagande och att utveckla arbetsformer som kan överbrygga hindren.
- En stor majoritet av kulturskolans chefer ger en positiv bild av hur samverkan fungerar och av dess effekter. Det betyder inte att det är givet vad samverkan ska innehålla eller hur den ska utformas. Inte heller att hinder och svårigheter ska underskattas. Men erfarenheterna visar att samverkan bidrar till att fler barn och unga får möjlighet att utöva kultur. Det motiverar att samverkan har en given plats i diskussioner om såväl lokala som nationella strategier för barn och ungas kulturutövande.

Inledning

I de nationella kulturpolitiska målen sägs att kulturpolitiken särskilt ska uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur och att den bör ge förutsättningar för att barn och unga i hela landet har tillgång till ett kulturutbud och kulturella aktiviteter som präglas av mångfald och kvalitet¹. Kommunerna ansvarar genom skolan² och kulturskolan³ för de mest omfattande insatserna från samhällets sida för att leva upp till dessa mål.

Skolan har sedan lång tid tillbaka inte bara ett utbildningsuppdrag utan också ett demokratiuppdrag. Det handlar i grunden om yttrandefrihet och demokratiska värden, om barn och ungas rätt att uttrycka sig, om hur de ska kunna utvecklas som människor och medborgare under sin utbildning.

Skolan bedriver en omfattande kulturundervisning, i estetiska och andra ämnen, som kommer *alla* elever till godo. Ett stort antal ungdomar väljer dessutom att delta i kulturskolans frivilliga verksamhet⁴. Skolans uppdrag att arbeta med estetik, kultur och skapande och som finns angivna i skollag och nationella läro- och kursplaner handlar både om att se till att alla elever får kännedom om samhällets kulturutbud och om att använda estetiska uttryckssätt och skapande arbetssätt som en del av undervisningen. Kulturskolans uppdrag fastställs av fullmäktige och ansvarig nämnd i varje enskild kommun och är därför utformade på olika sätt. Men det tycks finnas en bred konsensus om det övergripande målet att *alla* barn och unga ska ha rätt att utöva och ta del av kultur.

Det finns sedan länge en omfattande samverkan mellan skola och kulturskola. Utgångspunkten för rapporten är att samverkan kan berika båda verksamheterna – men på olika sätt utifrån skiftande lokala förutsättningar och mål. Genom skolans samverkan med kulturskolan öppnas nya möjligheter för barn och unga att uttrycka sig, på olika sätt, i olika konstnärliga former.

För att få en aktuell bild av hur samverkan fungerar har SKL genomfört en enkätundersökning som riktat sig till samtliga kulturskolechefer samt intervjuer med 14 kulturskolechefer. Syftet är att skapa underlag för fortsatta diskussioner om och hur samverkan bör utvecklas.

Om undersökningen

I november 2015 skickade SKL en enkät till landets samtliga kulturskolechefer⁵ och bad dem besvara ett antal frågor om deras samverkan med skolan. Enkäten skickades till sammanlagt 316 kulturskolechefer i de 284 kommuner som idag har någon form av kulturskoleverksamhet. Den besvarades av 213 kulturskolechefer i 202 kommuner. Svarsfrekvensen uppgår därmed till 67 procent och svaren kommer från 71 procent av kommuner som har kulturskola. Enkäten innehåller angivna svarsalternativ och öppna frågor där de svarande kan ge sina

¹ Prop. 2009/10:3

² **Skola** används i rapporten som ett samlingsbegrepp och innefattar för-, grund- och särskola, fritidshem och gymnasieskola.

³ **Kulturskola** används i rapporten som ett samlingsbegrepp och innefattar även kommunala musikskolor, musik- och dansskolor etc.

⁴ Med **frivillig undervisning** avses undervisning i kulturskolans regi där elever deltar frivilligt i och som äger rum utanför skolans undervisning enligt timplan.

reflektioner. Resultaten har presenterats för kulturskolerådets styrelse och för SKL:s skolchefsnätverk.

Svarsfrekvensen i enkäten är 67 procent och samtliga kommungrupper⁶ och län finns väl representerade bland de cirka 200 kulturskolechefer som svarat. De resultat som redovisas bedöms därför kunna ge en representativ bild av kulturskolechefernas syn på samverkan mellan skola och kulturskola. Det kan dock noteras att storstäder och förortskommuner till större städer är något underrepresenterade, likväl som kommunerna i Örebro län och Västernorrlands län. Färre än 50 procent av kommunerna i dessa kommuner/län har svarat. I övriga kommungrupper och län är över 60 procent av kommunerna representerade.⁷

För att få en fördjupad bild av samverkan mellan kulturskola och skola har även telefonintervjuer genomförts med 14 kulturskolechefer i kommuner av olika befolknings- och ytstorlek, från olika kommungrupper och i olika delar av landet⁸. Det bör framhållas att den bild som förmedlats inte är enhetlig även om det finns gemensamma drag och att den inte har ambitionen att vara heltäckande och beskriva situationen för samtliga kulturskolor. Till exempel har inte någon intervju skett med de kulturskolor som idag inte har någon samverkan. Det bör också noteras att kulturskolor som tillhör kulturnämnden är underrepresenterade bland de intervjuade och att det därför kan finnas viktiga erfarenheter av samverkan som inte kommer fram i materialet.

⁶ SKL har en indelning i 10 kommungrupper som brukar användas i statistiska sammanställningar och regionala analyser. Indelningen bygger på kriterier som befolkningsmängd, tätortsgrad, pendling, näringslivsstruktur mm. För närmare beskrivning av kommungrupperna se [Fakta, Kommuner och landsting på www.skl.se](http://www.skl.se).

⁷ Läs mer om undersökningens urval och bortfall i bilaga 2.

⁸ Intervjuer har genomförts med kulturskolans chef i Arvika, Bollnäs, Emmaboda, Gotland, Kalix, Katrineholm, Kristinehamn, Lerum, Luleå, Ragunda, Sigtuna, Simrishamn, Tjörn och Örnsköldsvik.

200 kulturskolechefer om samverkan

213 kulturskolechefer i 202 kommuner har besvarat enkäten kring samverkan mellan kulturskola och skola. Frågorna som ställdes i enkäten handlar om vilka *skolformer* som kulturskolan samverkar med samt vilken *typ av samverkan* som förekommer med skolan som rör *organisation och planering* respektive *undervisning*. Vidare ställs frågor om kommunens huvudsakliga *syfte* med samverkan, vilka *effekter* samverkan haft och vilka *faktorer som främjar respektive försvårar* samverkan. Det handlar både om att beskriva vilken samverkan som förekommer och värdera effekter, framgångsfaktorer och hinder för samverkan.

Organisatoriska förutsättningar för samverkan

Drygt hälften av kulturskolorna tillhör samma förvaltning respektive nämnd som skolan. Det är vanligare i storstadsområden och större städer att man tillhör en annan nämnd respektive förvaltning. Enkäten visar att det finns tydliga samband mellan förvaltningstillhörighet och samverkansmönster. Det gäller framför allt samverkan kring organisation och planering men även undervisning. Dessa kulturskolor bedriver oftare frivillig undervisning (dvs. det som sker utöver eventuella uppdrag i skolans ämnesundervisning) i skolans lokaler – även under skoltid. Vidare deltar de i fler kulturprojekt tillsammans med skolan och genomför oftare aktiviteter i skolan. Dessutom redovisar de i högre grad positiva effekter och upplever i lägre grad hinder för samverkan. Det bör påpekas att bilden inte är entydig och att det även finns stora skillnader *inom* gruppen kulturskolor som tillhör skolförvaltningen respektive de som tillhör kulturförvaltningen ”förvaltningsgrupperna”. Resultatet är kanske inte heller särskilt överraskande. Tillhör man samma förvaltning deltar man också i planerings- och policydiskussioner med skolans rektorer och förvaltningsledningen. Det skapar fler forum för dialog och ökad kunskap hos såväl skola som kulturskola om förutsättningar för samverkan och vilka möjligheter som dessa skapar. En alternativ förklaring kan vara att kulturskolor som inte tillhör skolförvaltningen upplever större svårigheter att ”komma in” i skolan eller av andra skäl lägger större vikt vid att utveckla den egna verksamheten. På motsvarande sätt kan skolförvaltningar utan ansvar för kulturskolan välja att hellre samverka med det lokala kulturlivet än kulturskolan för att utveckla estetiska läroprocesser.

Knappt hälften av kulturskolecheferna uppger att man i kommunen fattat ett politiskt beslut om *samverkan* mellan kulturskola och skola. En mindre andel har gemensam skolledning eller arbetslag med lärare från både kulturskola och skola.

Tabell 1: Organisatoriska förutsättningar för samverkan

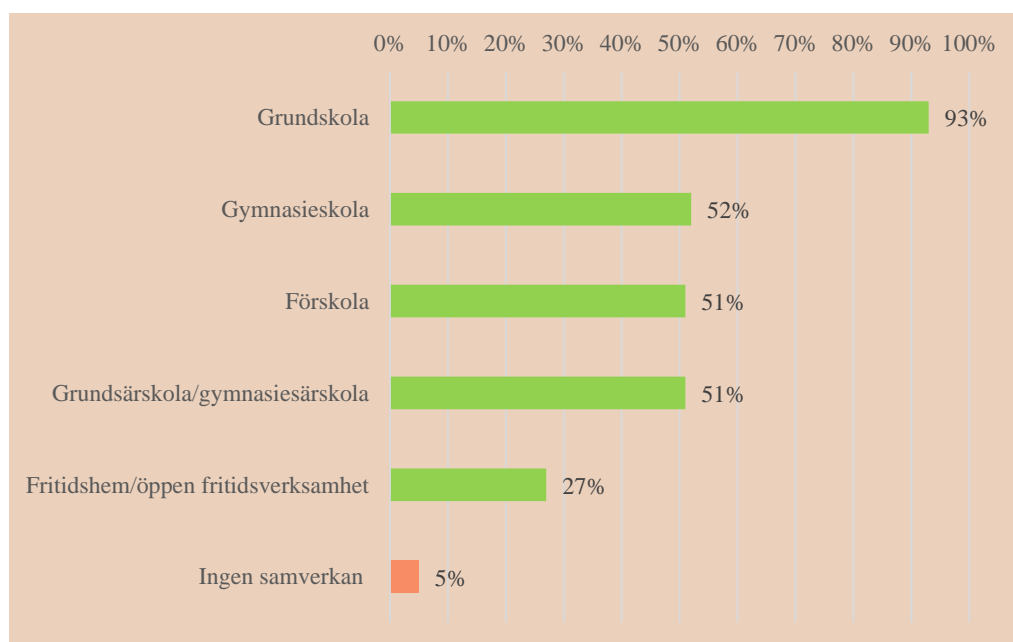
	Procent
Kulturskolan tillhör samma nämnd som skolan	52 %
Kulturskolan tillhör samma förvaltning som skolan	55 %

Politiskt beslut om samverkan mellan kulturskola och skola	44 %
Gemensam skolledning för kulturskola och skola	11 %
Gemensamma arbetslag med lärare från kulturskola och skola	11 %

Omfattande samverkan med olika skolformer

Så gott som alla kulturskolechefer uppger att man samverkar med skolan. Endast 5 % anger att ingen samverkan förekommer. Samverkan med *grundskolan* är vanligast förekommande och sker hos i stort sett samtliga av de kommuner som har samverkan. Drygt hälften av kulturskolorna samverkar med gymnasieskolan, förskolan och särskolan. Dessutom har en dryg fjärdedel samverkan med fritidshem/öppen fritidsverksamhet.

Tabell 2: Kulturskolans samverkan med olika skolformer

Kommentar: Frågan har besvarats av 213 kulturskolor.

Samverkan om resurser/organisation/planering

Mer än hälften av kulturskolorna har resurssamverkan kring gemensamma kulturprojekt. Det kan t.ex. handla om gemensam finansiering av olika projekt inom olika ämnen eller teman, professionella kulturprogram eller kulturprogram med skolans elever. Nästan lika många samverkar kring lokalplanering/schemaläggning och vid planering av lärarens tjänstgöring. En dryg tredjedel samverkar i verksamhetsplanering och en femtedel vid rekrytering av gemensam lärarpersonal.

Tabell 3: Samverkan med skolan som rör organisation och planering

	Procent
Resurssamverkan kring gemensamma kulturprojekt	53 %
Samverkan kring lokalplanering/schemaläggning	48 %
Samverkan vid planering av lärarnas tjänstgöring	43 %
Samverkan kring verksamhetsplanering	35 %
Samverkan vid rekrytering av gemensam lärarpersonal	20 %
Gemensamma arbetslag med lärare från kulturskolan och skolan	11 %

Kommentar: Frågan har besvarats av 199 kulturskolor.

Samverkan om lokaler och i undervisning

Den vanligaste formen av samverkan består i att skolan upplåter sina lokaler för kulturskolans verksamhet. Nio av tio kulturskolor genomför frivillig ämnesundervisning i skolans lokaler och två tredjedelar uppger att den förläggs under skoldagen – åtminstone i viss utsträckning. Elevernas möjligheter att kunna gå ifrån en lektion för att delta i frivillig undervisning har dock utvecklats till en omdiskuterad fråga och behandlas längre fram i rapporten.

Det är också vanligt att elever genomför konserter/föreställningar för skolans övriga elever och att kulturskolan besöker skolan för att visa upp sin verksamhet, t.ex. öppet hus eller ”pröva på”. Kulturskolan ansvarar även för aktiviteter i samband med samlingar, högtider och skolavslutningar.

Kulturskolans lärare medverkar vid eller ansvarar för planering och genomförande av aktiviteter inom ramen för Skapande skola och andra professionella kulturarrangemang för skolans elever i relativt stor utsträckning.

Vid knappt hälften av kulturskolorna förekommer att lärarna svarar för viss undervisning enligt timplan i estetiska ämnen i grundskolan eller på gymnasiet. Det sker till övervägande delen i musik inklusive instrumental- och sångundervisning och i form av kompanjonlärarskap, dvs. att kulturskolans lärare och klassläraren ansvarar för all musikundervisning i t.ex. årskurs 2. I några enstaka kommuner ansvarar kulturskolan för **all** musikundervisning. Det förekommer också att kulturskolans lärare svarar för undervisning i bild eller för vissa moment inom ett ämne t.ex. dans, drama och film.

Ytterligare en form av samverkan består i att kulturskolans lärare medverkar i klassundervisningen kring ett tema och introducerar estetiska lärprocesser⁹. Kulturskolan formar ett team med lärare med olika specialkompetenser t.ex. drama, dans, musik och bild och planerar och genomför undervisningen tillsammans med klasslärarna.

Kan vi se några skillnader mellan olika typer av kommuner när det gäller formerna för samverkan? Svaren visar att kulturskolor i storstadsområden (orstäder och förorter till storstäder) i mindre omfattning bedriver frivillig undervisning i skolans lokaler, svarar för aktiviteter i skolan eller medverkar i skolans undervisning. Men framför allt är det betydligt mindre vanligt med frivillig undervisning under skoltid i dessa kommuner. Det kan finnas flera orsaker till dessa skillnader. I större städer är skollokalerna väl utnyttjade och möjligheterna begränsade att upplåta dessa för kulturskolans undervisning under skoltid. Utbyggd kollektivtrafik gör det enkelt för elever att resa till de lokaler som kulturskolan förfogar över. När kulturskolan inte möter skolans lärare under skoltid höjs tröskeln för naturlig samverkan – som t.ex. genomförande av konserter för övriga skolelever.

I mindre kommuner och särskild på skolor med många resande elever betraktar man i högre grad undervisning under skoltid som en nödvändighet för elevernas deltagande. Därmed finns kulturskolans lärare ofta i skolan och kan lättare utveckla ett naturligt samarbete med skolans lärare. När skolorna och klasserna är mindre ökar kostnaden per elev vilket ökar trycket på all kommunal verksamhet att hushålla med resurserna. Behovet av ett effektivt resursutnyttjande ställer krav på samverkan inom alla kommunens verksamheter, så även skola och kulturskola.

Tabell 4: Samverkan med skolan som rör undervisning

Kulturskolan/kulturskolans lärare alternativt elever:	Procent
Genomför frivillig undervisning i skolans lokaler	89 %
Genomför konserter/föreställningar för skolans övriga elever	81 %
Besöker skolan för att visa sin verksamhet till exempel genom öppet hus/prova på	79 %
Medverkar vid kulturprojekt eller särskilda satsningar i skolan	78 %
Deltar i frivillig undervisning under den obligatoriska skoldagen	66 %
Medverkar vid/ansvarar för genomförande av aktiviteter inom ramen för Skapande skola	50 %
Ansvarar för undervisning enligt timplan i estetiska ämnen	44 %
Planerar andra professionella kulturarrangemang för skolans elever	38 %
Svarar för kompetensutveckling för skolans lärare/förskollärare	24 %

Kommentar: Frågan har besvarats av 199 kulturskolor. Fler svarsalternativ har kunnat anges.

⁹ Det finns inte någon vedertagen definition av estetiska lärprocesser men man kan närma sig området estetiska lärprocesser utifrån tre olika aspekter: att lära sig själva *gestaltandet* eller arbeta med estetisk produktion, att lära sig *genom* estetiskt arbete och att lära sig om det estetiska och dess sociala funktioner. (Fredrik Lindstrand, Stockholms universitet.)

Syfte med samverkan

Det syfte med samverkan som framhålls av flest kulturskolor är att skapa fler möjligheter för *alla* barn att utöva kultur vilket kan ses som ett övergripande mål för samverkan. I skolan når kulturskolan alla barn och ungdomar. Genom att skola och kulturskola samverkar skapas fler möjligheter att väcka deras intresse för att uppleva och utöva kultur. Samverkan bidrar till en bredare palett av aktiviteter och upplevelser – i och utanför skolan. Därmed förväntas man kunna engagera elever som inte annars skulle söka sig till kulturskolan och även öka deras lust att lära med hjälp av estetiska lärprocesser i skolans undervisning.

Detta överordnade syfte innefattar i sin tur syften som att skapa intresse hos fler elever för att delta i kulturskolans frivilliga undervisning och att utveckla undervisningen i skolans estetiska ämnen. Ungefär hälften anser att samverkan syftar till att öka rekryteringen av elever till kulturskolan medan något färre lyfter syftet att bredda rekryteringen och nå fler grupper och att öka kulturskolans status. När det gäller skolans undervisning anser ungefär hälften att samverkan syftar till att förbättra undervisningens kvalitet i estetiska ämnen, att förbättra skolans resultat/måluppfyllelse och att öka genomslaget för estetiska lärprocesser i andra ämnen.

Något färre framhåller även att samverkan syftar till ett effektivare resursutnyttjande, ett bättre utnyttjande av lärarnas specialkompetens och till att underlätta rekryteringen av lärare genom att skapa mer attraktiva tjänster.

Tabell 5: Kommunens huvudsakliga syfte med samverkan

	Procent
Skapa fler möjligheter för <i>alla</i> barn att utöva kultur	88 %
Förbättra undervisningens kvalitet i estetiska ämnen	53 %
Underlätta rekryteringen av elever till kulturskolan	47 %
Förbättra skolans resultat/måluppfyllelse inom andra ämnen	44 %
Öka genomslaget för estetiska lärprocesser i andra ämnen	43 %
Utnyttja resurser effektivare	36 %
Breda rekryteringen/nå fler grupper	29 %
Utnyttja lärares specialkompetens bättre	27 %
Utveckla skollärares kompetens för undervisning i estetiska ämnen	26 %
Öka kulturskolans status bland eleverna	19 %
Underlätta rekryteringen genom att erbjuda mer attraktiva tjänster	19 %

Kommentar: Frågan har besvarats av 195 kulturskolor. De svarande har inte rangordnat svarsalternativen och antalet alternativ har inte begränsats.

Effekter av samverkan

I vilken utsträckning anser kulturskolecheferna att samverkan har fått effekter som ligger i linje med dessa syften? Här framhåller de svarande i första hand effekterna för *kulturskolans* verksamhet. De allra flesta anser att samverkan underlättat rekryteringen av elever till kulturskolans ämnesundervisning och att fler barn deltar i kulturskolans aktiviteter. Vidare anser två tredjedelar att samverkan bidragit till att öka kulturskolans status hos eleverna.

Det torde vara svårare att göra en bedömning av effekterna av samverkan på *skolans undervisning*. Ändå anser en stor grupp av kulturskolecheferna att samverkan bidragit till att förbättra undervisningens kvalitet i estetiska ämnen och till att förbättra skolans resultat/måluppfyllelse i andra ämnen. På den senare frågan uppger dock hälften att de inte vet.

Därutöver anser drygt hälften av kulturskolecheferna att samverkan bidragit till att lärares specialkompetens utnyttjas bättre och att resurser används mer effektivt samt ungefär en tredjedel att den bidragit till att utveckla skolläraernas kompetens för undervisning i estetiska ämnen hos skolans lärare. Nästan lika många menar att samverkan även underlättat rekryteringen av lärare till kulturskolan genom att man kunnat erbjuda mer attraktiva tjänster, t ex heltidstjänster vilket annars inte varit möjligt.

En intressant iakttagelse är att effekterna av samverkan anses överträffa kommunens ambitioner. Det gäller i särskilt hög utsträckning syftet att öka kulturskolans status bland eleverna och att underlätta rekryteringen av elever till kulturskolan men även när det gäller att utnyttja lärares specialkompetens bättre och resurserna mer effektivt. I glesbygdskommuner och kommuner i glesbefolkade områden gör man ofta en mer positiv bedömning av effekterna av samverkan medan det motsatta gäller för större städer. Sammantaget gör kulturskolecheferna en mycket positiv bedömning av effekterna av samverkan och hur denna bidragit till att mål och syften uppnåtts.

Tabell 6: Samverkan mellan kulturskolan och skolan har bidragit till att:

	Procent
Underlätta rekryteringen av elever till kulturskolan	87 %
Fler barn deltar i kulturskolans aktiviteter	83 %
Öka kulturskolans status bland eleverna	64 %
Förbättra undervisningens kvalitet i estetiska ämnen	64 %
Utnyttja lärares specialkompetens bättre	56 %
Utnyttja resurser effektivare	55 %
Förbättra skolans resultat/måluppfyllelse inom andra ämnen	40 %
Utveckla skolläraernas kompetens för undervisning i estetiska ämnen	37 %
Underlätta rekryteringen genom att erbjuda mer attraktiva tjänster	29 %

Kommentar: Frågan har besvarats av 195 kulturskolor. De svarande har inte rangordnat svarsalternativen och antalet alternativ har inte begränsats.

Flertalet svaranden anser inte att samverkan fått några oönskade effekter. En mindre andel, 16 procent uppger dock att så är fallet. Det är visserligen positivt att kulturskolan har tillgång till skolans lokaler men samtidigt uppstår praktiska

problem när man ska samsas om en knapp lokalresurs. På motsvarande sätt är samverkan ofta positiv utifrån rekryteringsbehov, t ex möjligheten att skapa mer attraktiva tjänster genom att kombinera tjänstgöring i skola och kulturskola men det kan samtidigt innebära långa arbetsdagar för kulturskolans lärare. Man nämner också att ambitionen att hjälpa grundskolan i musikundervisningen skapat problem när musiklärare utan rätt kompetens fått svara för klassundervisning i musik. Ytterligare en synpunkt är att samverkan i alltför hög grad sker på skolans villkor och att den går ut över kulturskolans verksamhet. Man syftar bland annat på att skolan ställer krav på medverkan från kulturskolans sida för att ge eleverna omväxling och ”underhållning” och att kulturskolan får mindre tid för sin kärnverksamhet.

Faktorer för fungerande samverkan

Nio av tio kulturskolechefer framhåller flera faktorer som särskilt viktiga för att skapa en fungerande samverkan mellan kulturskolan och skolan i sin kommun. Det handlar om stabilitet och kontinuitet i samverkan, ömsesidig respekt mellan lärargrupperna, att skolans och kulturskolans ledning skapar goda förutsättningar för samverkan och att man har kunskap och förståelse om varandras verksamheter, mål och syften. En annan viktig framgångsfaktor är att det finns en gemensam målbild för samverkan. Vidare framhåller två tredjedelar betydelsen av att den politiska ledningen uppmuntrar samverkan och att det finns tid för gemensam planering samt ekonomiska resurser. De framgångsfaktorer som bedöms påverka samverkan minst av de givna alternativen är tydliga signaler från myndigheterna och att det finns dokument/beslut som reglerar skolvardagen. 57 % respektive 44 % menar att det skulle underlätta samverkan. I anslutning till den senare frågan framhåller några svaranden att förhållanden och förutsättningar ser olika ut på olika skolor och att flexibilitet och förmåga att hitta fungerande lösningar är viktigare än generella regler.

Tabell 7: Viktiga faktorer för att skapa en fungerande samverkan mellan kulturskolan och skolan i din kommun

	Procent
Stabilitet och kontinuitet i samverkan	94 %
Ömsesidig respekt mellan lärargrupperna	94 %
Kunskap och förståelse om varandras verksamheter, mål, syften mm.	91 %
Skolans och kulturskolans ledning skapar goda förutsättningar för samverkan	92 %
Gemensam målbild för syftet med samverkan	84 %
Den politiska ledningen uppmuntrar samverkan	75 %
Ekonomiska resurser för samverkan	73 %
Tid för gemensam planering	73 %
Tydliga signaler från myndigheter	57 %
Dokument/beslut som reglerar skolvardagen	44 %

Kommentar: Frågan har besvarats av 196 kulturskolor. De svarande har inte rangordnat svarsalternativen och antalet alternativ har inte begränsats.

Hinder för samverkan

På frågan om vilka hinder som finns för samverkan mellan kulturskolan och skolan anger drygt hälften brist på tid för gemensam planering, på lokaler och teknik och på ekonomiska resurser, dvs. faktorer av administrativ och organisatorisk art. Samtidigt anger ungefär hälften att låg prioritering av estetiska ämnen inom skolan utgör ett hinder för samverkan liksom bristande intresse från skolans ledning och/eller lärare. Vidare uppger en tredjedel att skolan tenderar att se kulturskolans insatser som avlastning/underhållning, dvs. hinder som handlar om attityder och värderingar. Drygt 40 procent anser att skolans styrdokument utgör ett hinder liksom att elever inte tillåts delta i frivillig undervisning under lektionstid. Flera svaranden ser olikheter mellan kulturskola och skola som ett hinder – som olika organisationskulturer och skillnader i pedagogik/arbetsätt mellan skola och kulturskola. Detta kan innebära svårigheter att skapa en gemensam målbild om syftet med samverkan och brist på gemensamt ansvarstagande. 75 % av de svarande uppgav att den politiska ledningen uppmuntran av samverkan var en viktig faktor för en framgångsrik samverkan. Bristande intresse från kommunens politiker framhålls som ett hinder för samverkan hos 20 %. En utbredd uppfattning tycks ändå vara att dessa faktorer visserligen försvårar men inte förhindrar samverkan och att de är fullt möjliga att hantera.

Tabell 8: Hinder för samverkan mellan kulturskolan och skolan i din kommun?

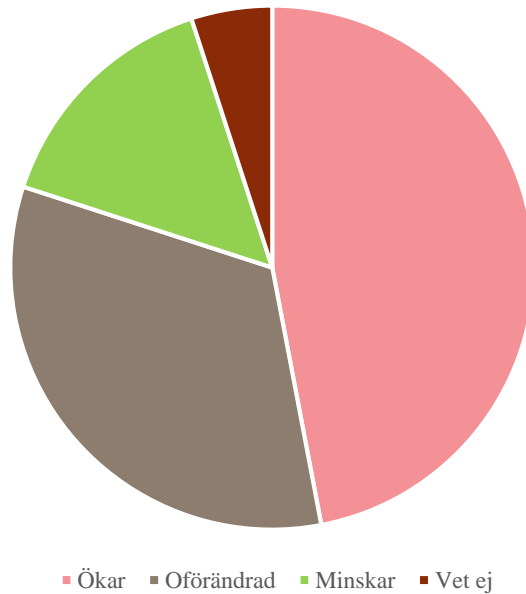
	Procent
Brist på tid för gemensam planering	60 %
Brist på lokaler och teknik	56 %
Låg prioritering av estetiska ämnen inom skolan	54 %
Brist på ekonomiska resurser	53 %
Bristande intresse från skolans ledning och/eller lärare	48 %
Skolans styrdokument (läroplan, kursplaner och timplan)	43 %
Elever tillåts inte delta i frivillig undervisning under lektionstid	42 %
Olika organisationskulturer i skola och kulturskola	37 %
Skolan betraktar kulturskolans insatser som avlastning/ ”underhållning”	35 %
Behörighetsregler/Krav på lärarlegitimation	29 %
Svårigheter att skapa en gemensam målbild om syftet med samverkan	27 %
Bristande intresse från kommunens politiker	20 %
Brist på gemensamt ansvarstagande	18 %
Olika pedagogik/arbetsätt i skola/grundskola	17 %
Lärarnas arbetstidsavtal	14 %
Bristande intresse från kulturskolans ledning och/eller lärare	6 %

Kommentar: Frågan har besvarats av 196 kulturskolor. De svarande har inte rangordnat svarsalternativen och antalet alternativ har inte begränsats.

Har skolans vilja till samverkan förändrats?

Närmare hälften anser att skolans vilja att samarbeta med kulturskolan har ökat över tid, en tredjedel att viljan är oförändrad och en sjättedel att den minskat.

Diagram 1: Hur skolans vilja att samverka med kulturskolan har förändrats över tid

En kommentar är att initiativet till samverkan främst kommer från kulturskolan. Skolans reaktion är oftast positiv men man har ett stort och brett uppdrag och är därför mindre benägen att initiera ett samarbete.

14 kulturskolechefer om samverkan med skolan

För att få en fördjupad bild av samverkan mellan kulturskola och skola har telefonintervjuer genomförts med 14 kulturskolchefer i kommuner av olika befolknings- och ytstorlek, från olika kommungrupper och i olika delar av landet¹⁰. I det följande ges en sammanfattning av vad som framkommit vid dessa intervjuer. Det bör framhållas att den bild som förmedlats inte är enhetlig även om det finns gemensamma drag och att den inte har ambitionen att vara heltäckande och beskriva situationen för samtliga kulturskolor. Förhållandena i de olika kommunerna varierar liksom formerna för samverkan och för det lokala utvecklingsarbetet.

Stöd från politiken

Samtliga av de intervjuade upplever att man har ett starkt stöd från politiken och att kulturskolans *existens* i kommunen är självklar – även om den inte alltid varit det. Om man blir föremål för besparingar så är det inte i större omfattning än andra (även obligatoriska) verksamheter och flera beskriver kulturskolan som fredad från besparingar. I några kommuner har man fått ökade resurser för att utföra nya uppdrag och investerat i nya lokaler. Genomgående finns politiska beslut om kulturskolans verksamhet, om samverkan med skolan och ibland om dess roll för kommunens utveckling och tillväxt.

Att tillhöra samma förvaltning

Flera av kulturscheferna framhåller fördelarna utifrån ett samverkansperspektiv med att tillhöra samma förvaltning som skolan. Det gör att de vet vad som händer inom skolan och att de själva kan ge relevant information om kulturskolan genom att de tillhör rektors- eller ledningsgruppen och deltar i dess diskussioner. Några upplever att den gemensamma förvaltningstillhörigheten även bidrar till att skolans rektorer tar ett större ansvar för kulturskolan. Dessutom ses det som en fördel att tillhöra en stor förvaltning med stor budget, t.ex. vid prioriteringsdiskussioner i kommunen. Å andra sidan har kulturskolan en mer framträdande roll i en kulturförvaltning där det också finns bättre möjligheter att föra principiella och praktiska diskussioner om verksamheten utifrån ett kulturperspektiv. Det bör dock framhållas att i flertalet av de intervjuade kommunerna tillhör kulturskolan samma nämnd och förvaltning som skolan och att kulturskolor med annan förvaltningstillhörighet således är kraftigt underrepresenterade.

Man upplever dock inte att kulturskolan betraktas som en likvärdig verksamhet när det kommer till konkreta situationer som lokalplanering, schemaläggning etc. som oftast sker på skolans villkor och där skolans behov kommer först. Det finns dessutom ofta skillnader *inom* en rektorsgrupp när det gäller attityden

¹⁰ Intervjuer har genomförts med kulturskolans chef i Arvika, Bollnäs, Emmaboda, Gotland, Kalix, Katrineholm, Kristinehamn, Lerum, Luleå, Ragunda, Sigtuna, Simrishamn, Tjörn och Örnsköldsvik.

gentemot kulturskolan och intresset för samverkan. Förutsättningarna för samverkan kan därför variera *inom* kommunerna och enskilda personers inställning spela stor roll.

Den frivilliga undervisningen och skolan

Kulturskolans verksamhet består till största delen av frivillig undervisning, dvs. undervisning där elever deltar frivilligt och som äger rum utanför skolans undervisning enligt timplan. Musikundervisning på instrument och i sång samt orkester, ensembler och körer är genomgående mest omfattande. Men i kulturskolornas utbud kan man även erbjudas undervisning i ämnen som dans, drama/teater, film, bild, foto, slöjd, skriververkstad och nycirkus. En del kommuner erbjuder kurser som anknyter till lokala traditioner, som exempelvis glasfusing i Emmaboda. Även *inom* dessa ämnen ryms stora variationer utifrån ålder, innehåll och omfattning – från ”pröva på”-aktiviteter och kortare kurser till kontinuerlig undervisning under flera års tid. Dans kan t.ex. innehålla balett, folkdans, orientalisk dans och streetdance. Utbud och utformning påverkas av kommunens storlek och antalet elever.

Undervisning under skoltid

I flertalet av de intervjuade kommunerna äger delar av den frivilliga undervisningen rum i skolans lokaler. Tidigare ägde nästan all undervisning rum under skoltid genom att eleverna gick ifrån sin lektion eller kunde utnyttja raster och håltimmar. Schemalagningen skedde i nära samarbete med lärarna med rullande elevscheman för att kunna anpassas efter enskilda elevers behov.

Detta sker fortfarande i relativt stor utsträckning men är – sedan ett antal år tillbaka – långt ifrån någon självklarhet. Inställningen tycks ha blivit mer restriktiv till att låta elever lämna den timplanebundna undervisningen. Förhållandena varierar dock mellan olika skolor eftersom det formella avgörandet ligger hos varje rektor. I en del kommuner har man valt att behålla möjligheten att förlägga undervisning under skoltid. På andra håll har man helt övergått till att förlägga den frivilliga undervisningen efter skoldagens slut. Det verkar dock som om skolskjutselever oftare ges möjlighet att få undervisning under skoldagen. Frågan verkar vara aktuell i flertalet kommuner som inte fattat beslut om att förlägga all frivillig undervisning efter skolans slut. Flera kulturskolechefer ser detta som ett av flera uttryck för ett förändrat klimat i skolan där oro över fallande skolresultat och ökad förekomst av prov och bedömning också bidrar till en lägre värdering av estetiska lärprocesser och ämnen – vilket också påverkar synen på den frivilliga kulturundervisningen.

Det finns flera värden förknippade med att kunna förlägga undervisning i skolans lokaler. Det handlar dels om att kulturskolornas undervisning görs mer tillgänglig för eleverna och att tröskeln för att delta därmed kan sänkas. Men det handlar också om att kulturskolans verksamhet blir mer synlig och att kulturskolans lärare får en naturlig kontakt med både lärare och elever på skolorna. I ett mindre antal kommuner ingår kulturskolans lärare i arbetslag tillsammans med grundskolans lärare. I skolor på landsbygd är ofta kulturskolans närvaro särskilt viktig för att skapa tillgänglighet för elever med långa resvägar.

Det behövs en flexibilitet hos såväl skola som kulturskola för att kunna anpassa efter enskilda elevers behov och förutsättningar.

Synliggöra verksamheten

Det finns olika sätt för kulturskolan att synliggöra sin verksamhet. Det handlar t.ex. om att visa upp verksamheten för elever och föräldrar inför val till den frivilliga undervisningen genom instrumentdemonstrationer och öppet hus. En vanligt förekommande typ av aktivitet är att kulturskolan anordnar konserter och andra föreställningar där deras elever får träning i att framträda samtidigt som de visar upp sina färdigheter. Det är också vanligt att kulturskolan har ansvaret för större arrangemang där fler och ibland samtliga skolelever deltar, t.ex. en samsångskonsert eller en musikal- eller teaterföreställning. Ytterligare en roll för kulturskolan är att i samverkan med elevhälsan ge stöd till enskilda elever med problem – kultur på recept och olika former av individuellt anpassade aktiviteter förekommer i några av de intervjuade kommunerna.

Den frivilliga undervisningen med tillhörande gruppaktiviteter utgör den mest omfattande delen av kulturskolans verksamhet med lång tradition bakåt när det gäller musik. Vi har tidigare beskrivit hur denna verksamhet successivt fått en större bredd och idag omfattar ett antal olika kulturella uttryck samtidigt som man prövar nya arbetsformer. Verksamheten kan vara mer synlig och tillgänglig när den äger rum i skolans lokaler och under skoltid och när den exponeras vid konserter/föreställningar eller är ”draglok” för skapande verksamheter som engagerar fler elever.

Tjänstgöring enligt skolans timplan

Kulturskolan är enligt de intervjuade även en resurs i skolans ordinarie verksamhet. Det är vanligt att lärare vid kulturskolan har en del av sin tjänstgöring inom den timplanebundna undervisningen, främst i musik. Flera av kulturskolecheferna framhåller att kombinationstjänstgöring är av ömsesidig nytta – skolorna får kvalificerade (dock inte alltid legitimerade) lärare på framför allt mindre skolor och kulturskolan har lättare att rekrytera lärare när tjänsterna blir mer attraktiva, t ex heltidstjänster. Kombinationstjänstgöring i lägre årskurser och ansvar för vissa moment i undervisningen i olika ämnen är också relativt vanlig och beskrivs som någonting entydigt positivt. Men man understryker samtidigt att inte *alla* lärare vid kulturskolan har kompetens för t.ex. klassundervisning och beskriver problem som kan uppstå om man underskattar svårigheten för instrumentallärare att sköta helklassundervisning i musik. Några av de intervjuade tar uttryckligen avstånd från tidigare idéer om att låta alla musiklärare ha en del av sin tjänst som klassundervisning och i några kommuner har man på grund av tidigare dåliga erfarenheter valt att avstå från att svara för timplanebunden musikundervisning. I två av intervjukommunerna ansvarar dock kulturskolan för *all* musikundervisning i kommunen, i den ena sedan drygt tio år och i den andra från innevarande läsår. Deras erfarenheter är goda även om berörda rektorer kan uppfatta lösningen som kontroversiell när den genomförs.

Resurs för att utveckla estetiska läroprocesser

I några kommuner samordnar kulturskolan inköp av professionella föreställningar och ansökningar om projekt inom Skapande skola. Planeringsarbetet sker i de fallen i samverkan med skolorna genom att dessa utser kulturombud/kontaktpersoner som deltar i diskussionerna om läsårsprogrammets utformning.

Samverkan mellan skola och kulturskola handlar i ökande omfattning om att se kulturskolan som en resurs för att utveckla estetiska läroprocesser inom skolans övriga undervisning. Man ser att flera av de kompetenser som finns inom kulturskolan kan bidra till elevernas kunskaps- och personlighetsutveckling i enlighet med läroplanens mål. Det är vanligt att ett team från kulturskolan med lärare

med olika kompetenser besöker skolor för att tillsammans med klasslärarna arbeta utifrån ett tema och använda t.ex. drama, dans, musik och bild för att utveckla elevernas kunskaper och förmågor inom temat. Teamet kan ha namn som kulturparaplyet, kulturpoolen, kulturpedagogerna eller barnkulturgruppen. Valet av teman sker i samråd mellan klasslärare och kulturskolans lärare och undervisningen är förlagd till vissa veckodagar. Det kan handla om teman som vatten och luft, kroppen, rymden, världsreligionerna, asagudarna eller industrialismen. Men också om frågor som gäller etik och moral, värdegrund eller mobbning. Ytterligare en variant är språkutveckling med estetisk inriktning i ämnen som svenska eller geografi. Efter insatser på en skola - som ofta äger rum vid flera återkommande tillfällen - går man vidare till nästa. Det vanligaste är att kulturskolan besöker skolor som anmäler intresse men i flera kommuner har man skapat en ordning som syftar till att nå samtliga skolor och årskurser.

Kulturgaranti – ett verktyg för att nå alla

I flera kommuner har man tagit ytterligare ett steg och skapat vad man kallar en *kulturgaranti* där alla elever i samtliga årskurser får en kulturupplevelse i form av ett professionellt kulturarrangemang. Detta förbereds och följs upp i klassen med kulturpedagoger och ordinarie lärare så att varje elev får möjlighet att tänka efter, reflektera och själv uttrycka sig. Kulturskolorna kan ha i uppdrag att i samråd med skolan upprätta ett program, svara för fortbildning av lärarna och medverka när eleverna reflekterar över det man upplevt. Systemet med en kulturgaranti har funnits olika länge och genomförts med olika innehåll och ambitionsnivå. Men ofta har upprinnelsen varit en ostillfredsställelse över att projekt och medverkan i estetiska lärprocesser enbart kommit *några* elever tillgodo på grund av att de råkat ha särskilt intresserade lärare och skolledare. Begrepp som rättvisa och likvärdighet har haft betydelse i strävan efter att alla elever ska kunna ta del av de insatser som görs. Det ses dessutom som viktigt att gå vidare från enstaka projekt som drivs av eldsjälar men som lätt upphör när dessa försvinner. En strävan har därför varit att skapa en struktur som ger kontinuitet och gör aktiviteterna till en självklar och återkommande del av skolans undervisning och som alltid tar sin utgångspunkt i mål i läroplanen.

Kompetensutveckling för skolans lärare

I anslutning till såväl kulturgarantin som arbetet med att utveckla de estetiska lärprocesserna har det också varit viktigt att kulturskolan kunnat samla klass- och ämneslärare för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte utöver att ge handledning och kunskapsöverföring på plats i klassrummet. Förhoppningen har varit att detta ska ge lärare möjlighet att utveckla sina arbetsformer och få tillgång till fler metoder i sin pedagogiska verktygslåda.

Kulturskolans lärare medverkar även vid annan kompetensutveckling för lärare. Det kan handla om kurser i dataanimering, gitarrspel, äventyrspedagogik, musikramsor och sagodans men också i mer omfattande utbildningar kring estetiska läroprocesser. Kompanjonlärarskap, temaundervisning och kulturgarantin innebär i sig kompetensutveckling för berörda klass- eller ämneslärare. Genom denna samverkan sker en utveckling och överföring av kompetens från kulturskolan som därmed kan stärka de estetiska lärprocesserna i skolans dagliga undervisning.

Ständig utveckling av utbud och arbetsformer

Därutöver förnyar kulturskolan sina arbetsformer genom särskilda projekt eller nya arbetssätt (El Sistema, dansmatte) eller i nya sammanhang (brasslek och

stråklek på fritids, minisång och minisagor i förskolan), satsar på att involvera nya grupper (ensamkommande barn och ungdomar) – för att ge några exempel. Man utgör också en resurs som skolorna kan utnyttja för att bearbeta problem som mobbning eller för att skapa identitet och samhörighet på en ny skola.

De intervjuade kulturskolecheferna anser att kulturskolans samverkan med skolan bidrar till att öka intresset för kulturskolans olika verksamheter och att underlätta rekryteringen av elever. I några kommuner finns uttalade mål om att kulturskolans verksamhet även ska leda till ökad måluppfyllelse och bättre resultat i skolan och flera av de intervjuade kulturskolecheferna anser sig ha belegg för att kulturskolan bidrar till detta.

Utmaningar

Vid intervjuerna nämns ett antal faktorer som försvårar eller hindrar samverkan – även om de inte är giltiga i varje kommun eller i lika stor utsträckning.

- De intervjuade kulturskolecheferna lyfter fram problematiken kring om eleven ska kunna lämna timplanebunden undervisning för att delta i frivillig undervisning eller inte. De menar att den mer restriktiva inställningen skapar sämre tillgänglighet och mer spända relationer till skolan, och att skolan överdriver problemen med att eleverna lämnar den timplanebundna undervisningen.
- Ett generellt relativt vanligt problem vid frivillig undervisning i skolan är bristen på lokaler vilket kan innebära att kulturskolan får hålla tillgodo med lösningar av provisorisk karaktär. Flera av de intervjuade anser dessutom att utrustningsstandarden i salar avsedda för estetiska ämnen, främst bild och musik, ofta är eftersatt.
- Flera upplever att skoldebatten om vikande skolresultat och ökade frekvens av prov och bedömning har bidragit till att förstärka en redan tidigare låg värdering av estetiska ämnen och lärprocesser. Det riskerar i sin tur att påverka skolans vilja att dra nytta av kulturskolans specialistkompetens inom olika områden.
- Ekonomin utgör en restriktion som kan begränsa möjligheterna att samverka. Men man bedömer att attityder och förhållningssätt utgör ett större problem.

Bilden är inte entydig

Den bild som tecknas är dubbel: å ena sidan är inställningen till kulturskolan positiv och det finns en vilja att dra nytta av deras lärares specialistkompetens. Samtidigt finns en värdering av estetiska ämnen och lärprocesser som gör att kulturskolans behov kommer i andra hand och att det finns en tröghet när det gäller att ”haka på” kulturskolans erbjudanden och att införliva dem i sin verksamhet. Men förhållandena ser olika ut. I flertalet av de intervjuade kommunerna dominerar den positiva bilden och möjligheterna att pröva nya grepp. I kommunerna finns också enskilda rektorer och lärare som med glädje samspelar med och drar nytta av kulturskolans kompetens.

Vad krävs för att samverkan ska fungera?

Vid intervjuerna framhålls ett antal faktorer som är särskilt viktiga för att underlätta samverkan och bidra till att denna får positiva effekter.

- Väl fungerande samverkan förutsätter ett ömsesidigt förtroende mellan lärare och skolledare i såväl skola som kulturskola. Skolans förtroende bygger på att kulturskolan bedriver en bra verksamhet. Men det räcker inte. Det krävs även en god kommunikation och dialog mellan såväl ledning som lärare. Därför är det positivt när kulturskolans lärare är närvarande på skolorna och har en regelbunden vardagskontakt med skolans lärare.
- Vidare främjas samverkan av att man har kunskaper om varandras uppdrag, villkor och förutsättningar. Flera av de intervjuade beskriver att kulturskolans personal studerat relevanta delar av skolans styrdokument. Det har gjort det lättare att utforma erbjudanden om stöd i undervisningen som ligger i linje med skolans mål och har underlättat det konkreta samarbetet med skolans lärare.
- Flexibilitet är en ytterligare en framgångsfaktor som lyfts fram. För att hitta praktiska lösningar som kan accepteras behöver man vara flexibel och pragmatisk och alltid ha elevens bästa för ögonen. Man ser det som en styrka att kulturskolan drivs av ett starkt engagemang, är förändringsbenägen och aldrig slår sig till ro. Det är viktiga egenskaper om man ska kunna utveckla verksamheten och nå nya elevgrupper.
- När det gäller kulturskolans ansvar för att stärka skolans undervisning betonas vikten av långsiktighet, uthållighet och kontinuitet. Här gäller det att skapa strukturer som förhindrar att innovativa projekt upphör när en engagerad lärare eller rektor försvinner – och som gör det möjligt att klara omfattande åtaganden med en rimlig insats. Men framför allt handlar det om rättvisa i meningen att insatserna kan komma alla elever till del.
- Det politiska stödet ses som viktigt. De intervjuade vittnar om en positiv inställning hos kommunens politiker gentemot kulturskolan och att detta har särskilt stor betydelse för en frivillig verksamhet. Därför är det viktigt att kulturskolan informerar politikerna om vad man gör, vilka elever man når, vilka resultat man uppnår och om effekterna av samverkan. Samtidigt är man medveten om att det politiska stödet har ett starkt samband med verksamhetens kvalitet och invånarnas uppskattning och engagemang.
- Den organisatoriska tillhörigheten under samma nämnd och förvaltning framhålls också som en framgångsfaktor när det gäller samverkan med skolan. Det bör dock understrykas att kommuner där kulturskolan tillhör kultur- eller utbildningsnämnd eller motsvarande ser andra fördelar med denna tillhörighet.

Val och vägar framåt

Intervjuerna visar liksom enkäten att kulturskolan idag har två viktiga roller som underlättas av en nära samverkan med skolan. Den ena består i att ge barn och ungdomar möjlighet att på frivillig grund utöva kultur. Den andra handlar om att stärka skolans förmåga att använda estetiska lärprocesser i sin undervisning.

Kulturskolans kärnuppdrag

Den första rollen, att bedriva frivillig undervisning, är kulturskolans kärnuppdrag. Den har vuxit fram under lång tid men har utvecklats och breddats och når idag fler barn och ungdomar än någonsin tidigare. Man prövar nya former samtidigt som eleverna får visa upp sina färdigheter såväl i som utanför skolan. Verksamheten är synlig och uppskattad av elever, föräldrar och allmänhet och tycks ofta ha en stark politisk förankring. Det ligger ett värde i att kulturskolans utbud kan variera utifrån elevernas efterfrågan, lokalsamhällets förutsättningar och personalens kompetens.

Det har också ett värde att olika kulturskolor prövar olika arbetsformer och att de anpassar egna och andras idéer efter lokala förutsättningar. Det gäller inte minst den stora utmaningen att minska den sociala och könsmässiga snedrekryteringen, att nå nya grupper av elever och att bidra till integration. Här behövs en djupare kunskap om vad som krävs för att kommuner verkligen ska nå *alla* barn med kultur. Forskning om idrott indikerar exempelvis att barn som har goda resultat i skolan också är de som trivs bäst när fritidens aktiviteter sker i mer skollika miljöer och former. Samtidigt pekar annan barn- och ungdomsforskning på att skolan tycks betyda mer än fritiden för ungdomar i områden med låg social status medan motsatsen gäller för ungdomar i högstatusområden. Forskningen visar också att framför allt något äldre barn och ungdomar kan känna en mättnad inför strukturerade aktiviteter och föredrar aktiviteter som har en hög frihetsgrad och utrymme för individuella uttrycksformer. Dessa exempel visar att det knappast är möjligt att dra några entydiga slutsatser av forskningen. Men denna kan ge underlag för konstruktiva diskussioner. Här har kulturskolan frihet att utveckla nya arbetsformer som är annorlunda än traditionell skolundervisning för att kunna möta nya elevgrupper, väcka deras engagemang och skapa gynnsamma förutsättningar för deras lärande. Dessutom har kulturskolor i olika kommuner möjlighet att lära av varandras framgångar och tillkortakommandena. Kulturskolorna kan fungera som varandras laboratorier!

Den frivilliga undervisningen skulle kunna utvecklas som en renodlad fritidsverksamhet med kommunal finansiering men utan direkt koppling till skolverksamheten. Samverkan kan i så fall begränsas till lokalsamverkan och till att skolan köper/avropar tjänster av kulturskolan t.ex. för att samordna professionella kulturarrangemang eller svara för aktiviteter inom Skapande skola-anslaget. Det är en modell som, mer eller mindre uttalat, finns idag, dock inte i intervjukommunerna. Det visar att formerna för samverkan måste kunna variera mellan olika kommuner.

Kulturskolans närvaro i skolan

Enkät- och intervjusvar lyfter dock fördelarna med att kulturskolan har en nära samverkan med skolan, är tillgänglig och synlig under eller i anslutning till skoltid och kan exponera kultur för och tillsammans med skolans elever.

Huruvida undervisningen sker under eller efter skoltid är omdiskuterat och avgörs idag av skolledning eller ansvarig rektor. Vi kan konstatera att förutsättningarna för när den frivilliga undervisningen kan förläggas på dagen varierar mellan kommunerna. I kommuner med orter med små avstånd eller goda kommunikationer kan undervisningen ofta utan problem förläggas efter skoltid. I andra kommuner kan förläggning under skoltid ibland vara en förutsättning för deltagande för barn som bor långt ifrån kulturskolans verksamhet. Av enkäten och intervjuerna framgår att många kulturskolechefer upplever en mer restriktiv inställning till att förlägga kulturskolans undervisning under skoltid, då elevers frånvaro i den timplanebundna undervisningen befaras utgöra ett hinder för att de ska kunna tillägna sig skolans kunskapsmål. Utifrån en helhetssyn på elevens utveckling har dock många skolor valt att vara öppna för att elever ska kunna delta i frivillig undervisning under skoltid. Man har bedömt att detta kan främja elevernas utveckling av kunskaper och förmågor och anser inte att det finns några formella hinder utifrån skolans styrdokument. Det är viktigt med en konstruktiv dialog lokalt om för- och nackdelar med sådana lösningar liksom om behovet av individuell anpassning, flexibel schemaläggning och information till föräldrar från skola och kulturskola vid planering och genomförande.

Resurs för att utveckla undervisningen

Kulturskolans andra roll handlar om att bidra till att utveckla skolans undervisning utifrån den specialkompetens man har. En växande del av kulturskolans verksamhet syftar att ge eleverna tillgång till kulturupplevelser av hög kvalitet och möjligheter till eget skapande inom ramen för skolans undervisning. Det ger dem samtidigt träning i att använda nya metoder och strategier för att lära och förstå. Det är ingenting nytt att estetiska områden som drama, musik, dans, bild och form kan bidra till att utveckla kunskap och förmågor inom ämnen som matematik, naturvetenskap och språk eller inom ämnesövergripande teman. Här kan samverkan mellan kulturskolans och skolans lärare stödja en utveckling av nya arbetsformer i skolan som främjar elevernas lust att lära och som kan spela en viktig roll i skolans undervisning. Detta kan spela en särskilt stark roll när skolorna tar emot många nyanlända elever. När språket ännu inte finns, kan det vara särskilt viktigt att få möjlighet att uttrycka sig på andra sätt via bild, dans, musik etc.

Kulturskolans insatser för att utveckla estetiska processer i skolans undervisning inom i princip alla ämnen förutsätter ett nära samarbete med skolan. För att resultaten ska bli bestående krävs att insatserna är av god kvalitet och att de bedrivs kontinuerligt. Modellen med en kulturgaranti där verksamheten involverar alla elever i alla årskurser och följer en inarbetad struktur bör kunna leda till sådana bestående effekter.

Samtidigt bör man vara realistisk. Kulturskolans insatser för att utveckla estetiska lärprocesser omfattar en mindre del av den totala tiden i skolan och man bör vara medveten om gränserna för vad som går att åstadkomma på den tid som står till buds. Därför är det positivt om insatserna kan leda till att estetiska lärprocesser får en mer kontinuerlig användning, t.ex. genom att klass- eller ämneslärare införlivar dessa arbetssätt i sin ordinarie undervisning.

Skolan har ansvaret

Hittills har rapporten främst diskuterat hur *kulturskolan* kan stärka skolans undervisning och ge fler barn möjlighet att utöva kultur. Det kan tyckas som en naturlig utgångspunkt. Kulturskolan har specialistkompetens och engagemang

som skolan kan dra nytta av. Men samtidigt står det klart att huvudansvaret ligger hos skolan – utifrån nationella styrdokument i form av skollag, läroplaner och kursplaner och utifrån lokala mål i kommuner och på skolor. Skolan har ett konkret och förpliktigande kulturruppdrag. Det handlar både om att se till att alla elever får kännedom om samhällets kulturutbud och om att använda estetiska uttryckssätt och skapande arbetssätt som en del av undervisningen – såväl i estetiska som övriga skolämnen. Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.

För att kunna fullgöra detta uppdrag kan skolan dra nytta av såväl kulturskolan som av det lokala kulturlivet. Men skolan har ändå det yttersta ansvaret och behöver vara en mer aktiv samarbetspart. För att insatser i form av olika kulturprojekt eller en kommunal kulturgaranti långsiktigt ska få genomslag i undervisningen krävs ett starkt engagemang från skolans sida. Och för att kulturskolans insatser för att stödja skolans lärare i att använda estetiska lärprocesser ska få bestående effekter krävs en stark koppling till skolornas pedagogiska utvecklingsarbete och lärarnas övriga kompetensutveckling. Kulturskolan kan vara pådrivande och även – som idag – svara för konkreta och omfattande insatser. Men det är av skolan som ansvaret ska utkrävas.

Samverkan förutsätter dialog

Erfarenheterna av kulturskolans nämnds- och förvaltningstillhörighet är blandade. Såväl enkätundersökning som intervjuer tyder på att samverkan blir mer omfattande om kulturskolan tillhör samma nämnd och förvaltning som skolan även om det finns andra fördelar med att tillhöra kultursektorn. Under alla förhållanden behövs forum för dialog på ledningsnivå mellan skola och kulturskola för att skapa förutsättningar för ett förtroendefullt samarbete.

Den nationella nivån

Hur kan då den *nationella* nivån medverka till att underlätta samverkan mellan skola och kulturskola? Det är positivt att man på nationell nivå visar ett ökat engagemang för den verksamhet som bedrivs vid kommunernas kulturskolor. Staten bör först och främst ta ansvar för personalförsörjningen genom att utforma eller stimulera utbildningar som tillgodoser kulturskolans behov. Det är viktigt att delar av utbildningarna utformas så att den även ger kompetens för att stödja estetiska lärprocesser i skolans undervisning och att den inte skapar onödiga hinder när det gäller pedagogisk samverkan mellan skola och kulturskola.

Några av de intervjuade uttrycker en önskan om att den nationella nivån ska lyfta betydelsen av estetiska ämnen och lärprocesser och ge kulturskolan en mer likvärdig ställning i förhållande till skolan. De anser att nationella budskap och signaler har betydelse liksom samverkan på nationell nivå mellan utbildning och kultur.

Det är självklart positivt att den nationella nivån lyfter fram kulturskolans betydelse och bejakar att estetiska lärprocesser kan utveckla elevernas kunskaper

och förmågor. Men en fungerande samverkan skapas först och främst lokalt, genom ett engagemang i kommuner och på skolor och utifrån en ömsesidig och erfarenhetsbaserad förståelse av vad verksamheterna kan tillföra varandra.

Slutsatser

- Samverkan mellan skola och kulturskola har som främsta syfte att ge alla barn och unga möjligheter att uppleva och utöva kultur. Samverkan handlar ytterst om att främja deras utveckling och lärande.
- Ansvarsfördelningen mellan skola och kulturskola är i grunden densamma överallt. Kulturskolan ansvarar för frivillig undervisning enligt kommunala beslut medan skolan har det yttersta ansvaret för undervisningen enligt nationella styrdokument. Däremot varierar de lokala förutsättningarna kraftigt. En kommuns folkmängd, yta, näringslivsstruktur, lokala kulturliv, elevantal och lärarnas kompetenser i såväl skola som kulturskola kan skapa både möjligheter och begränsningar. Det finns därför inte *en* modell för samverkan som går att tillämpa överallt.
- Samverkan främjas av att såväl skola som kulturskola utvecklar sin kunskap och förståelse om den andra partens uppdrag, villkor och förutsättningar för att kunna ta ett gemensamt ansvar. Det gäller såväl politiker, ledning och lärare.
- Kulturskolans kompetens kan tas tillvara för att utveckla estetiska läroprocesser inom olika ämnen och stärka kompetensen hos skolans lärare även om ansvaret ligger hos skolan. Det är viktigt att skapa strukturer så att framgångsrika aktiviteter blir en återkommande del av skolans verksamhet och kommer alla elever till godo. Det förutsätter ett gemensamt ansvarstagande från skola och kulturskola.
- Den nationella nivån har ansvar för att utveckla och stimulera utbildningar som motsvarar kulturskolans behov. En sådan utbildning bör även ge kompetens för att stödja estetiska läroprocesser i skolans undervisning.
- Såväl lokalt som nationellt finns en vilja att ge alla barn möjlighet att ta del av och utöva kultur. Samverkan mellan kulturskola och skola har bidragit till detta även om mycket återstår att göra. Här behövs fördjupad kunskap och ett fortsatt utvecklingsarbete inom såväl skola som kulturskola för att överbrygga olika hinder för barn och ungas deltagande.

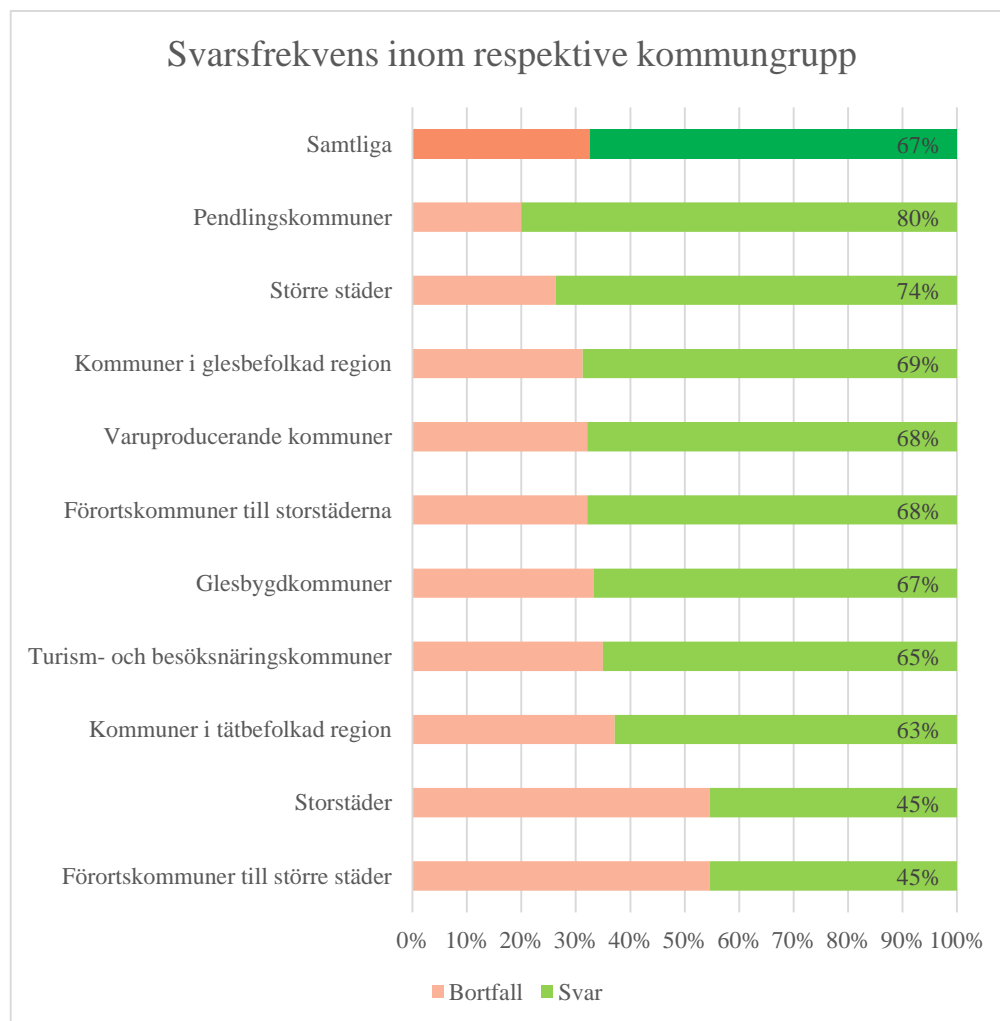
Det kan avslutningsvis konstateras att en stor majoritet av kulturskolans chefer ger en positiv bild av hur samverkan fungerar och av dess effekter. Det betyder inte att det är givet vad samverkan ska innehålla eller hur den ska utformas. Inte heller att hinder och svårigheter ska underskattas. Men erfarenheterna visar otvetydigt att samverkan bidrar till att fler barn och unga får möjlighet att utöva kultur. Det motiverar att samverkan har en given plats i diskussioner kring såväl lokala som nationella strategier för barn och ungas kulturutövande.

BILAGA 1: Enkätens frågor

1	Med vilka skolformer samverkar kulturskolan? Valbart att ange ”ingen samverkan”, enkäten avslutades.
2	Vilken typ av samverkan förekommer med skolan som rör organisation och planering?
3	Vilken typ av samverkan förekommer med skolan som rör undervisning?
4	Har kommunen ett politiskt beslut om samverkan mellan kulturskola och skola?
5	Vad skulle du säga är kommunens huvudsakliga syfte med samverkan?
6	Har samverkan mellan kulturskolan och skolan bidragit till att: Flervalsalternativ
7	Har samverkan bidragit till önskade effekter? Öppet svarsalternativ
8	Hur viktiga är följande faktorer för att skapa en fungerande samverkan mellan kulturskolan och skola... Flervalsalternativ
9	Vilka hinder finns för samverkan mellan kulturskolan och skolan i din kommun?
10	Hur upplever du att skolans vilja att samarbeta med kulturskolan har förändrats över tid?
11	Tycker du att samverkan mellan kulturskolan och fritidshemmen bör utvecklas?
12	SKL vill veta mer om möjligheter och hinder vad gäller samverkan mellan kulturskola och skolan. Öppet svarsalternativ.

BILAGA 2: Urval och bortfall

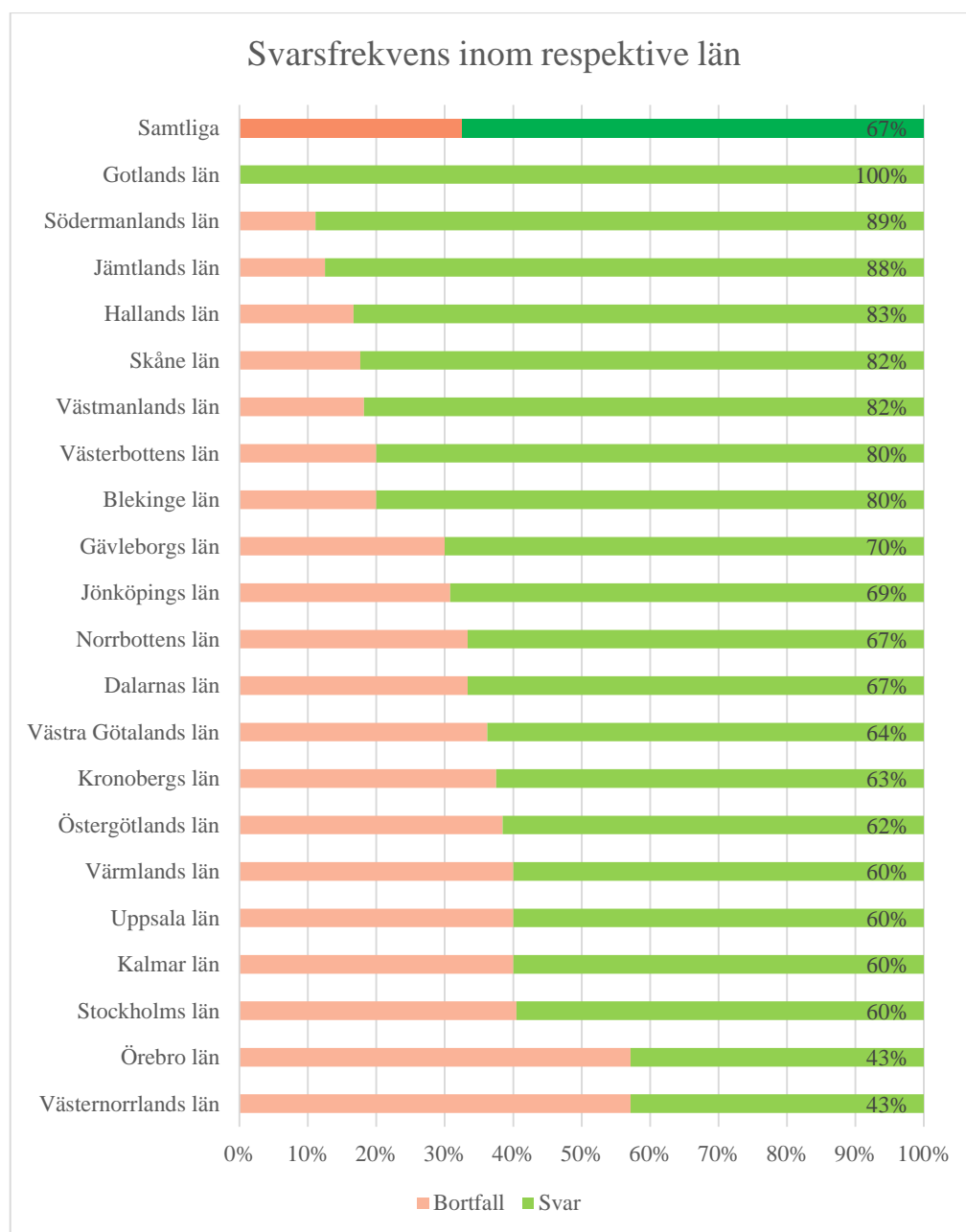
Enkäten skickades till sammanlagt 316 kulturskolechefer i de 284 kommuner som idag har någon form av kulturskoleverksamhet. Svarsfrekvensen i enkäten är 67 procent och samtliga kommungrupper¹¹ och län finns väl representerade bland de cirka 200 kulturskolechefer som svarat. Enkäten har även kompletterats med intervjuer med 14 kulturskolechefer. Sammantaget bedöms därför det resultat som redovisas kunna ge en representativ bild av kulturskolechefernas syn på samverkan mellan skola och kulturskola.

Kommentar: Storstäder och förortskommuner till större städer något underrepresenterade i undersökningen. Färre än 50 procent av kommunerna i dessa kommungrupper har svarat, varför det är svårare att generalisera deras svar. Det handlar dock inte om så stor population då de utgör 11 respektive 22 personer

¹¹ SKL har en indelning i 10 kommungrupper som brukar användas i statistiska sammanställningar och regionala analyser. Indelningen bygger på kriterier som befolkningsmängd, tätortsgrad, pendling, näringslivsstruktur mm. För närmare beskrivning av de olika kommungrupperna se [Fakta, Kommuner och landsting på www.skl.se](http://www.skl.se)

av de 316 som ingår i undersökningen. I övriga grupper är svarsfrekvensen god och slutsatser kan dras med större säkerhet.

Kommentar: Sammantaget är svarsfrekvensen god och det finns en god geografisk spridning i landet. Värt att notera är att Örebro och Västernorrlands län är underrepresenterade med under 50 procent svarande. Det är, sett till antalet kommuner, ett litet län samt ett medelstort som representerar 5 respektive 15 personer av de 316 respondenterna.

Samverkan mellan skola och kulturskola

Rapport från enkätundersökning bland landets kulturskolor

Samverkan mellan kulturskola och skola pågår i hela landet. För att öka kunskapen om utformning, innehåll och omfattningen av samverkan har SKL låtit genomföra en enkät till landets samtliga kulturskolechefer. Rapporten ger en översiktlig bild av vilka typer av samverkan som förekommer och inom vilka skolformer, vilket syfte och vilka effekter samverkan upplevs ha och vilka faktorer som främjar respektive försvårar samverkan.

Upplysningar om innehållet
Linda Ahlford, linda.ahlford@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2016
ISBN/Beställningsnummer: 5423
Text: Bo Per Larsson, Intellectum.

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se. ISBN/Beställningsnummer 5423